

The effect of the emergence of virtual space in shaping the new life of politics

Saeed Naderiasl*

Jalal Dorakhsheh**

Abstract

The virtual space, along with the possibilities and access it provides, enables individuals to transcend conventional habits and matters, making new decisions. The estimate of five billion users in the virtual space further underscores its significance and impact. The virtual space transforms the real world, leading to changes in the creation of movements, protests, violence, wars, and the modern management of society. This research seeks to understand and explain the relationship between the virtual space and the new life of politics. In this context, the main question is: what impact has the formation of the virtual space had on the new life of politics? To answer this question, a documentary method was employed, and data was collected in four steps within a descriptive approach. Subsequently, the data was analyzed in a descriptive-correlational framework. The expansion of the virtual space, with its trans-temporal and trans-spatial functions, imaginative analysis, extensive communications, and constructed identities, has led to (1) a global nature of politics, (2) an increase in the diversity and multiplicity of political actors, (3) a more emotional and irrational politics, (4) a broader governance arena, and (5) non-exclusive information dissemination.

Keywords: virtual space, politics, communications, classic life of politics, new life of politics.

* Ph.D. Candidate of Political Sociology, Imam Sadiq University (Corresponding Author),
Naderiasl@isu.ac.ir

** Professor, Political Thought, Imam Sadiq University, j.dorakhsheh@yahoo.com

Date received: 05/07/2023, Date of acceptance: 10/12/2024

Introduction

Essentially, the most important change in the world is the emergence of a new world that can be called the virtual world. This world is actually drawn parallel to and sometimes dominates the real world and becomes objective. The spread of new technologies has been accompanied by the formation of virtual spaces; spaces with a different identity and function than the tangible spaces of the past that rewrite the values, concepts, and beliefs of the past in a way (Yazdan Panah Daro, 2019: 519). It can be said that with its formation, virtual space changed the relationships that had remained unchanged for many years. In fact, cyberspace made it possible to (1) easily record documents and data, (2) easily, quickly and cheaply access documents and data, (3) widely communicate without restrictions such as borders and languages, (4) through the exchange of information, the speed of scientific, industrial and media developments increased, (5) the path of power transfer from top to bottom became networked. These changes led to the emergence of a new political life and had a tremendous impact on power. Understanding how and what the effects of cyberspace on the new political life can lead to accurate policy-making regarding cyberspace and can also be useful in optimizing and updating political activism. Misunderstanding and misunderstanding the effects of cyberspace on the new political life or denying these effects can lead to the adoption of incorrect policies or the formation of destructive political changes in the new political life.

Materials & Methods

The present research method is qualitative and documentary. In this method, the researcher collects the data he needs from the available sources. Also, the selected approach for the present research is descriptive, as the documentary method requires descriptive and interpretive search. In documentary research, the selection of main concepts to provide an interpretation of the obtained document is very important, and since this method is based on an interpretive approach, accuracy in the selection of concepts in terms of placement within a paradigm is essential. The sources were also collected and examined in several stages through scientific centers such as the Comprehensive Humanities Portable, Normags, the Scientific Center of the Jihad Daneshgah (SID) and the Genesis Library.

Discussion & Result

The main goal of this research was to concretize the effect of cyberspace on politics. The secondary objectives of this research also include determining the functions of cyberspace in the new political life and examining the dimensions of the new political life. "What impact has the formation of cyberspace had on the new political life?" is the main question. In this regard, two secondary questions have been raised, which are: (1) What are the functions of cyberspace in the new political life? (2) What are the components of the new political life? The emergence of cyberspace and its widespread expansion worldwide have profoundly and fundamentally transformed political life. By utilizing five key functions including the expansion of communications, imaginative analysis, reduction of geographical distance, diminishing the effect of time, and shaping identity, cyberspace has challenged traditional political life frameworks and added new concepts to it.

Cyberspace has significantly transformed politics in several ways. First, it has expanded communication, enabling rapid, transnational exchanges without geographic limits, shifting political participation from local to global. Second, cyberspace, particularly social networks, fosters new narratives and representations that influence political attitudes and decision-making. Third, it reduces geographical distance, allowing people outside a region to impact political processes. Fourth, the instantaneous nature of communication in cyberspace accelerates political actions and decisions, speeding up political developments. Lastly, cyberspace facilitates the formation of new identities, both individual and collective, which play a key role in political movements and activism, breaking traditional political boundaries.

Conclusion

Significant changes have occurred in contemporary politics. Governance has shifted from local to global levels, and political issues have become increasingly international. Politics has become more irrational and emotional, with cyberspace replacing traditional rational criteria in policymaking. Additionally, the monopoly on information has been broken, and new political actors have emerged, no longer constrained by geographical boundaries or traditional power structures. Governance issues have expanded to include cybersecurity, data management, and privacy. Ultimately, cyberspace has not only altered biopolitical frameworks but also created new platforms for activism, participation, and political governance.

Bibliography

- Aghabakshi, Ali and Afshari-Rad, Minoo. (2008). Political Science. Tehran: Chapar [in Persian].
- Alam, Abdolrahman. (2012). Foundations of Political Science. Tehran: Nay Publishing [in Persian].
- Alavipour, Seyed Mohsen. (1400). "The Cyberspace Pandemic and the Idea of Resistance". Theoretical Politics Research. 1(29), 41-67 [in Persian].
- Ali Askari, Mohammad Reza; Azizi, Shahriar and Hajipour, Bahman. (2018). "Designing and Explaining the Model of Entrepreneurship Development in Iran's Cyberspace with Emphasis on Resistance Economy Policies". Basij Strategic Studies. 21(81), 104-136 [in Persian].
- Ashouri, Dariush. (1989). Political Culture. Tehran: Morvarid [in Persian].
- Bedi, Fatemeh; Sharifinia, Mohammad-Hossein; and Hatami, Mohammad. (2018). "The Impact of Cyberspace on Lifestyle". Pure Life. 4(12), 11-31 [in Persian].
- Bell, David. (2004). An Introduction to Cyber Cultures. (Masoud Kowsari and Hossein Hassani: Translators). Tehran: Sociologists' Publications [in Persian].
- Brayman, A. (1988). Quality and Quality in Social Research. London: Unwin Hyman.
- Castells, Manuel. (2000). The Information Age, the Power of Identity. (Hassan Chavushian: Translator). Tehran: Tarh No [in Persian].
- Falahati, Hamid. (2014). "Social Damages in Cyberspace". Lifestyle Monitoring. 2(1), 76-85 [in Persian].
- Funke, Odelia (1985). Biopolitics and Public Policy: Controlling Biotechnology, in PS, vol. 18, No. 1, Winter.
- Giddens, Anthony. (2010), Sociology, translated by Hassan Chavushian, Tehran: Nay Press [in Persian].
- Gidner, Anthony. (2009), Rebirth and Identity, Translated by Naser Mofavqian, Tehran: Nay Publishing [in Persian].
- Govind., Warriar, Vinu. (2002). "The globe is now officially open for business!" : the advertising of cyberspace : globalization and the politics of cyberculture. Department of communication Studied, Concordia University.
- Habermas, Jürgen. (2007). Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into Bourgeois Society, translated by Jamal Mohammadi, Tehran: Afkar Publishing House [in Persian].
- Harris, G.H. (1911). 'Bio-Politics', in The New Age: A Weekly Review of Politics, Literature, and Art, Vol. X, No. 9.
- Heydari, Jafar; Masoudnia, Hossein and Dazav-e-Emami, Seyyed Gholamreza. (1999), "Analysis of the Impact of New Media on the Cultural Soft Power of the Islamic Republic of Iran (Case Study: Citizens of Ahwaz)", Danesh-e-Siasi, 17(2), 321-356 [in Persian].
- Hughes, James (2004). Citizen Cyborg: Why Democratic Societies Must Respond to the Redesigned Human of the Future. Westview Press.

251 Abstract

- Khalisi, Parvin, Babaei, Mohammad-Baqer and Mazaheri, Mohammad-Mahdi. (2019), "Challenges, Opportunities and Political Effects of Cyberspace in the System of the Islamic Republic of Iran", *Political Research of the Islamic World*. 9(4), 188-165 [in Persian].
- Khalisi, Parvin; Babaei, Mohammad-Bagher and Mazaheri, Mohammad-Mehdi. (2019). "Challenges, Opportunities and Political Effects of Cyberspace in the System of the Islamic Republic of Iran". *Political Research of the Islamic World*. 9(4), 165-188 [in Persian].
- Majidi Ghahrudi, Nasim and Azari, Fatemeh. (2010). "Investigating the Role of the Internet in Promoting the Status of Women". *Bi-Quarterly Journal of Women's Research*. 1(2), 87-109 [in Persian].
- Mehdizadeh, Seyed Mohammad and Tofighi, Mazaher. (2015). "The Relationship between Presence in Cyberspace and Modern Identity". *Media*. 23(3), 179-200 [in Persian].
- Merriam webster: Cyberspace, <https://www.merriam-webster.com/>, Access:16 May 2022.
- Naderi Asl, Saeed (2014). Master's Thesis: Cyberspace and the New Life of Politics in Iran. Imam Sadeq University [in Persian].
- Najafi, Fatemeh and Vahedi, Mehdi. (2020). "Opportunities of Cyberspace; Religious-Educational Approach". *Pure Life*. 6(20), 31-48 [in Persian].
- Najafzadeh, Reza. (2014). "Life-Power in the Political Thought of Foucault, Agamben and Negri: From Disciplinary Society to Global Control Society". *Contemporary Political Essays*. 4(5), 149-172 [in Persian].
- Nasrollahi, Akbar and Sharifi, Farzaneh. (2014). "The Impact of Cyberspace on the Developments of Political Communication". *Media Studies*. 9(26), 111-117 [in Persian].
- Rahmani Zadeh Dehkordi, Hamid Reza. (2015). "Non-democratic Aspects of Cyberspace and the Socio-Political Structure of the State". *Quarterly Journal of Government Studies*. 1(3), 81-110 [in Persian].
- Rahmani, Mohammad and Rahmani, Reza. (2017). "The Impact of Cyberspace on Takestan County: "Cyberspace Creating or Destroying Opportunities?"". *New Research Approaches in Management and Accounting*. 53(1), 24-36 [in Persian].
- Rezaei Garmjani, Ramezan; Aslanpour and Samehjani, Sakineh; Amo'Abedini, Alireza; and Zaghari, Nireh. (2019). "The Impact of Internet Access and Cyberspace on Economic Growth and Business Development in the Country and Its Obstacles". *Second National Conference on Applied Research in Electrical, Computer and Medical Engineering Sciences*. 6 page [in Persian].
- Rifkin, Jeremy (31 January 2002). "Fusion Biopolitics". *The Nation*. Retrieved 12 May 2018.
- Sadeghi-Fasaei, Soheila; and Erfan-Manesh, Iman. (2015). "Methodological Foundations of Documentary Research in the Social Sciences". *Radafat Farhang*. 8(29), 61-91 [in Persian].
- Salami, Mohammad Mehdi. (2013). *Opportunities and Threats of Cyberspace*. Tehran: Didar Message Distribution Publishing [in Persian].
- Saunders, David. (2000). *A Model of Political Instability*. (Publisher's Translation). Tehran: Strategic Studies Research Institute [in Persian].

- Statista (2022), Global digital population as of April 2022: <https://www.statista.com/>, Access: 17 May 2022.
- Strate, Lance (1999). The varieties of cyberspace: Problems in definition and delimitation. *Western Journal of Communication*. 63 (3): 382–83.
- Turkle Sherry. (1995), *Life on screen: Identity in the age of the internet*, New York. Simon and Schuster.
- Yazdan Panahdaro, Kiyomars. (2019). "The Function of Cyberspace in Improving the Intellectual and Social Level of Women in Iran". *Human Geographical Studies*. 51(2), 513-530 [in Persian].
- Zivoco, Maja. (2017). "Psychological Dimensions of Cyberspace". (Mehdi Nosrati: Translator). *Pure Life*. 20(1), 169-185 [in Persian].

تأثیر پیدایش فضای مجازی در شکل‌دهی زیست‌جدید سیاست

سعید نادری اصل*

جلال درخشه**

چکیده

فضای مجازی همراه با امکان‌ها و دسترسی‌هایی که فراهم می‌کند، افراد را قادر می‌سازد تا از عادات و امور متداول عبور و تصمیمات نویی را اتخاذ نماید. تخمین کاربران پنج میلیاردی فضای مجازی اهمیت و تأثیر آن را دوچندان نیز می‌نماید. فضای مجازی دنیای حقیقی را تغییر می‌دهد، تغییر در ایجاد جنبش‌ها، اعتراض‌ها، خشونت‌ها و جنگ‌ها و مدیریت نوین جامعه از جمله این تغییرات است. این پژوهش به دنبال آن است که رابطه میان فضای مجازی و زیست‌جدید سیاست را فهم و تبیین نماید. در همین راستا سؤال اصلی آن است که شکل‌گیری فضای مجازی چه تأثیری بر زیست‌جدید سیاست داشته است؟ برای پاسخ‌گویی به این سؤال با بهره‌گیری از روش اسنادی و در قالب رویکرد توصیفی در چهار گام به جمع‌آوری داده پرداخته شد سپس در قالب توصیفی-همبستگی، داده‌ها مورد تحلیل قرار گرفت. گسترش فضای مجازی با کارکردهای فرازمانی، فرامکانی، تحلیل تخیلی، ارتباطات گسترده و هویت برساخته منجر به آن شد که (یک) سیاست ماهیت جهانی پیدا کند، (دو) تنوع و تکرار بازیگران سیاسی بیشتر گردد، (سه) سیاست هیجانی و غیرعقلانی‌تر، (چهار) عرصه حکمرانی وسیع‌تر و (پنج) اطلاع‌رسانی غیرانحصاری شود.

* دانشجوی دکترا، جامعه‌شناسی سیاسی، دانشگاه امام صادق علیه السلام (نویسنده مسئول)،

Naderiasl@isu.ac.ir

** استاد اندیشه سیاسی، دانشگاه امام صادق علیه السلام، j.dorakhshah@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۱۴، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۲۰

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، سیاست، ارتباطات، زیست کلاسیک سیاست، زیست جدید سیاست.

۱. مقدمه

بیان مسئله: اساساً مهم‌ترین تغییر جهان، ظهور جهان جدیدی است که می‌توان آن را جهان مجازی نامید. این جهان در واقع به موازات و گاه مسلط بر جهان واقعی ترسیم می‌شود و عینیت پیدا می‌کند. گسترش فناوری‌های جدید با شکل‌گیری فضاهای مجازی همراه شده است؛ فضاهایی با هویت و کارکردی متفاوت از فضاهای ملموس گذشته که ارزش‌ها، مفاهیم و باورهای گذشته را به نحوی بازنویسی می‌کنند (یزدان پناه درو، ۱۳۹۸: ۵۱۹). شاید بتوان گفت فضای مجازی با شکل‌گیری‌اش مناسباتی که برای سالیان طولانی با تغییرات کم باقی مانده بودند را تغییر داد. در واقع فضای مجازی باعث شد (۱) ثبت مدارک و داده‌ها به آسانی ممکن شود، (۲) دسترسی به مدارک و داده‌ها آسان، سریع و ارزان شود، (۳) ارتباطات به صورت گسترده‌ای بدون محدودیت‌های مانند مرزها و زبان‌ها، ممکن شود، (۴) به واسطه تبادل اطلاعات، سرعت تحولات علمی، صنعتی و رسانه‌ای افزایش پیدا کرد، (۵) مسیر انتقال قدرت از بالا به پایین به صورت شبکه‌ای درآمد. این تغییرات بود که منجر به پدید آمدن زیست جدید سیاست گشت و تأثیرات شگرفی در قدرت داشت.

اهمیت: فهم چگونگی و چیستی تأثیرات فضای مجازی بر زیست جدید سیاست، می‌تواند موجب سیاست‌گذاری دقیق در خصوص فضای مجازی گردد و همچنین می‌تواند در جهت بهینه و به روز سازی کنشگری سیاسی مفید باشد.

ضرورت: ناهمی و کج فهمی تأثیرات فضای مجازی بر زیست جدید سیاست و یا انکار این تأثیرات، می‌تواند موجب اتخاذ سیاست‌های نادرست و یا شکل‌گیری تغییرات سیاسی مخرب در زیست جدید سیاست گردد.

اهداف: هدف اصلی این پژوهش انضمامی نمودن تأثیر فضای مجازی بر سیاست بوده است. اهداف فرعی این پژوهش نیز شامل تعیین کارکردهای فضای مجازی در زیست جدید سیاست و بررسی ابعاد زیست جدید سیاست می‌باشد.

سؤال‌ها: «شکل‌گیری فضای مجازی چه تأثیری بر زیست جدید سیاست داشته است؟» به عنوان سؤال اصلی مطرح است. در همین رابطه دو سؤال فرعی مطرح شده است که

تأثیر پیدایش فضای مجازی در شکل‌دهی ... (سعید نادری اصل و جلال درخشه) ۲۵۵

عبارت‌اند از: (۱) کارکردهای فضای مجازی در زیست جدید سیاست کدام است؟ (۲) زیست جدید سیاست چه مؤلفه‌هایی دارد؟
فرضیه: پژوهش فرضیه آزما نیست و رویکردی اکتشافی دارد.

۲. پیشینه

در ارتباط با موضوع انتخابی برای پژوهش حاضر، می‌توان پژوهش‌های گذشته را در سه دسته مورد بررسی قرار داد:

۱.۲ منابعی که به جنبه سلبی فضای مجازی پرداخته‌اند. بررسی منابع موجود در خصوص فضای مجازی نشان می‌دهد برخی از این منابع، فقط به جنبه سلبی فضای مجازی می‌پردازند. گویی فضای مجازی جنبه‌های ایجابی انضمامی و قابل درکی دارد یا اصلاً جنبه ایجابی ندارد.

	نام اثر	نگارنده / گردآورنده	معرفی اجمالی
۱	پاندمی فضای مجازی و ایده مقاومت (۱۴۰۰)	سید محسن علوی‌پور	این پژوهش به دنبال آن است تا با بررسی ابعاد مختلف شکل‌گیری اجتماعات مجازی، ضمن تبیین فرایند فکری و فلسفی تأسیس این جوامع، راهکارهای تجدید قدرت و اجازه‌ی مشارکت عمومی در سامان‌یابی آنها را بررسی نماید.
۲	تأثیر فضای مجازی بر سبک زندگی (۲۰۱۸)	فاطمه بیدی، محمدحسین شریفی‌نیا و محمد حاتمی	پژوهشگران معتقدند که فضای مجازی بر اساس سبک زندگی غربی ایجاد شده است. این فضا برخلاف سطح مرفه‌ی که دارد دارای چالش‌های عمیقی است که آینده روشنی را نمایان نمی‌سازد.
۳	آسیب‌های اجتماعی در فضای مجازی (۱۳۹۳)	حمید فلاح‌تی	در این پژوهش، پژوهشگر با تأکید بر فضاها و امکان‌های جنسی که فضای مجازی در اختیار کاربران قرار می‌دهد، به برشمردن برخی از آسیب‌های آن می‌پردازد.

عدم توازن میان جنبه‌های سلبی و ایجابی فضای مجازی می‌تواند موجب شکل‌گیری شناختی ناقص از این فضا و به این ترتیب، کج‌فهمی در خصوص تأثیر فضای مجازی بر یک عرصه مانند سیاست گردد.

۲.۲ منابعی که به جنبه ایجابی فضای مجازی پرداخته‌اند. در این دسته پژوهشگران با بیان جنبه ایجابی فضای مجازی سعی در ترغیب مخاطبین خود بر لزوم به‌کارگیری و گسترش این فضا داشتند. همچنین در این دسته از منابع، گویی هرکدام از دو مفروض (۱)

فضای مجازی فاقد جنبه‌های سلبی است یا (۲) فضای مجازی دارای جنبه‌های سلبی انضمامی و قابل درک است، به عنوان پیش فرض در نظر گرفته شده است.

نام اثر	نگارنده/گردآورنده	معرفی اجمالی
۱	طراحی و تبیین الگوی توسعه کارآفرینی در فضای مجازی ایران با تاکید بر سیاست‌های اقتصاد مقاومتی (۱۳۹۷)	پژوهشگران در این اثر به دنبال آن هستند تا بیان کنند که دغدغه اقتصاد مقاومتی به عنوان یک خواسته حقیقی آنان در بستر فضای مجازی امکان تحقق دارد چراکه می‌توان با بهره‌گیری از این فضا، شرایط کارآفرینی را مهیا ساخت.
۲	فرصت‌های فضای مجازی؛ رویکرد دینی - آموزشی (۲۰۲۰)	نگارنده بر این باور است که فضای مجازی دارای فرصت‌هایی است که در صورت عدم استفاده آن‌ها، تهدیدات به صورت فزاینده‌ای افزایش خواهند یافت.
۳	تأثیر دسترسی به اینترنت و فضای مجازی در رشد اقتصادی و توسعه کسب و کار کشور و موانع پیش روی آن (۱۳۹۸)	فضای مجازی یکی از مهم‌ترین بسترهایی است که می‌توان از طریق آن به رشد اقتصاد پرداخت و برای تحقق این مهم و توسعه کسب و کار از آن بهره برد، به همین دلیل بسیاری از کشورها مترصد آن هستند تا با سیاستگذاری مناسب، این فضا را از آن خود نمایند.

این دسته نیز مشابه دسته نخست به دلیل تفکیک تهدیدات و فرصت‌های فضای مجازی نمی‌تواند شناخت درستی را از فضای مجازی به دست دهد.

۳.۲ منابع که به صورت هم‌زمان به دو جنبه سلبی و ایجابی پرداخته‌اند. این دسته از منابع متکثر بودند، اما آثار زیر با دو شاخصه (۱) تأخر زمانی و (۲) جامعیت موضوعات مورد بررسی قرار گرفته و انتخاب شده‌اند.

نام اثر	نگارنده/گردآورنده	معرفی اجمالی
۱	تأثیر فضای مجازی بر شهرستان تاکستان «فضای مجازی فرصت ساز یا فرصت سوز؟» (۱۴۰۰)	هدف این پژوهش بررسی تأثیر فضای مجازی در شهرستان تاکستان و معرفی فرصت‌هایی است که ممکن است فضای مجازی در اختیار شهروندان قرار دهد و معرفی فرصت‌هایی است که توسط فضای مجازی از بین می‌رود.
۲	چالش‌ها، فرصت‌ها و اثرات سیاسی فضای مجازی در نظام جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۸)	نگارندگان معتقدند که پژوهش مفید در این حوزه، یک پژوهش جامع در خصوص فضای مجازی است که فرصت‌ها و آسیب‌های این فضا را به صورت هم‌زمان بررسی کرده باشد.
۳	تأثیر فضای مجازی بر تحولات ارتباطات سیاسی (۱۳۹۳)	این پژوهش سعی دارد به بررسی تأثیر و نقش فضای مجازی به عنوان یک بستر بالفعل برای شکل‌گیری و شکل‌دهی ارتباطات سیاسی بپردازد.

تأثیر پیدایش فضای مجازی در شکل‌دهی ... (سعید نادری اصل و جلال درخشه) ۲۵۷

اگرچه آثار دسته سوم به نسبت دودسته پیشین از جامعیت بیشتری برخوردار است و پژوهشگران سعی داشته‌اند با پرهیز از منظرگرایی (Perspectivism) به بررسی عمیق موضوعات شده‌پردازند. اما به دلیل محدود نمودن سیاست و عدم توجه به زیست جدید سیاست، نمی‌توانند پاسخ مناسبی به سؤال اصلی پژوهش حاضر باشند.

بنابراین با دقت در سه دسته آثار یادشده پیشین و همچنین مرور بخش مقدمه پژوهش حاضر می‌توان به تفاوت این پژوهش با سایر پژوهش‌های انجام شده پرداخت. از این رو است که پژوهش حاضر به دلیل تمرکز بر کارکردهای فضای مجازی در زیست جدید سیاست و مؤلفه‌های آن، از دو جهت (۱) موضوع و (۲) متغیرهای مورد بررسی، از پژوهش پیشین متمایز است.

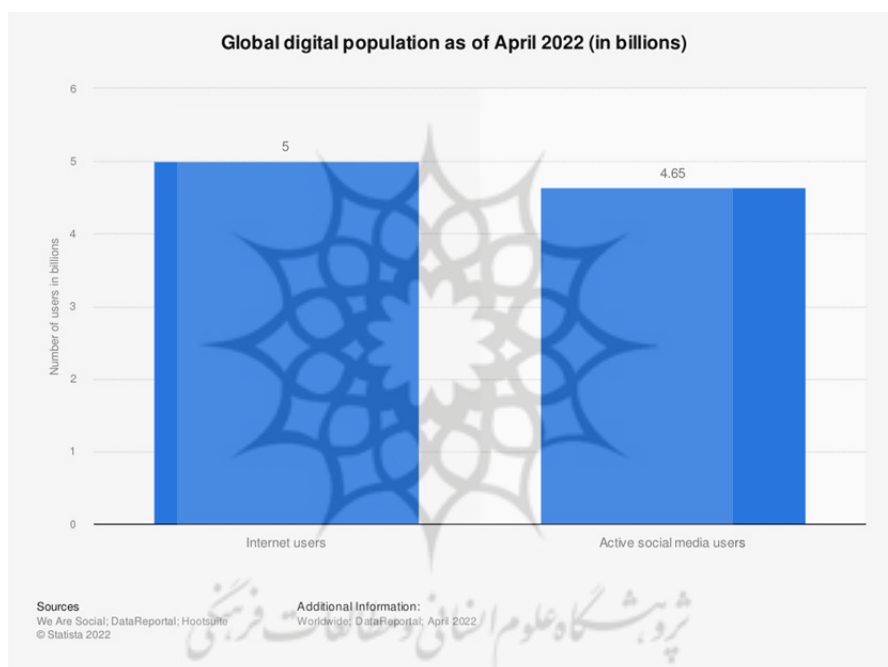
۳. مبانی مفهومی

۱.۳ فضای مجازی

در فرهنگ اصطلاحات مریم وبستر آمده، که فضای مجازی به «دنیای آنلاین شبکه‌های کامپیوتری و به خصوص اینترنت» اطلاق می‌شود (merriam webster, 2022: Cyberspace). فضای مجازی (Cyberspace) یک مفهوم فردی و همچنین بین‌المللی است که یک فناوری دیجیتال گسترده و به هم پیوسته را توصیف می‌کند. کاربرد این کلمه که ابتدا در خصوص موضوعات تخیلی استفاده می‌شد، هم‌زمان با گسترش اینترنت در دهه ۱۹۹۰، برای توصیف دنیایی جدا (Apart) متمایز از واقعیت‌های روزمره رایج شده است (Govind: 2002). این فضا، امکان نمایش دادن ایده‌ها و پدیده‌های نوظهور را فراهم کرد و به واسطه آن بود که جهش‌های شگرفی در تحقق برخی ایده‌ها، که تا پیش از این دستیابی به آنان غیر ممکن بود، به وجود آمد (Strate, 1999: 282-283).

به عنوان یک تجربه اجتماعی، افراد می‌توانند با استفاده از این شبکه جهانی تعامل داشته باشند، ایده‌های خود را تبادل کنند، اطلاعات را به اشتراک بگذارند، حمایت اجتماعی (Social support) کنند، تجارت انجام دهند، اقدامات مستقیم انجام دهند، رسانه‌های هنری ایجاد کنند، بازی کنند و در بحث‌های سیاسی شرکت کنند. اصطلاح فضای مجازی به مفهومی متعارف برای توصیف هر چیزی که با اینترنت و فرهنگ متنوع اینترنت (The diverse Internet culture) مرتبط است، کاربرد دارد.

فضای مجازی به دلیل قدرت فراوان، گستره پوشش و کارکردهای متنوع در حوزه‌های اخلاق فردی و اجتماعی، تأثیر فراوان و انکارناپذیری بر روی جامعه دارد. اندیشمندان علوم اجتماعی، فضای مجازی را یکی از مهم‌ترین بسترهای اجتماعی کردن و شکل دادن شخصیت افراد می‌دانند و معتقدند این فضا می‌تواند هنجارهای اجتماعی را تقویت یا تضعیف نماید (مجیدی قهرودی و آذری، ۱۳۸۳: ۱۱۲). این را نیز باید دانست که فضای مجازی به واسطه شمار افرادی که در خود جای داده است از اهمیت قابل توجهی برخوردار است.

تصویر ۱. تعداد کاربران اینترنت در سراسر جهان

(Statista, 2022.)

در تصویر بالا بنا بر پیمایشی که توسط استاتیس‌تا انجام شده است، کاربران اینترنت حدود ۵ میلیارد نفر را شامل می‌شوند (Statista, 2022).

۲.۳ زیست سیاست

سیاست (Discussion & Result)، یک مفهوم سیال و در حال شدن است. به همین دلیل سیاست در فرهنگ‌ها مختلف و در نزد اندیشمندان مختلف، چارچوب‌ها و محدودیت‌ها متفاوتی دارد و از حیث موضوع نیز، سیاست از گستردگی بسیاری برخوردار است. در فرهنگ لغات مختلف آمده که سیاست (۱) فن مدیریت جوامع انسانی است، (۲) مجموعه تدابیری است که برای مدیریت کشور استفاده می‌شود (آقا بخشی و افشاری راد، ۱۳۸۷: ۲۵۴) و (۳) به هر آنچه در خصوص مدیریت، تعیین شکل و هدف‌گذاری دولت مربوط است، گفته می‌شود (آشوری، ۱۳۶۸: ۲۱۲). تعریف مختاری که ما از سیاست مراد می‌کنیم، این است که امروزه واژه سیاست به مسائل جاری حکومت و جامعه که ماهیت اقتصادی و سیاسی در مفهوم علمی دارند، اشاره می‌کند (عالم، ۱۳۹۱: ۲۴).

وقتی از سیاست بحث می‌شود، شیرازه آن قدرت سیاسی است. همواره ما به دنبال بررسی (۱) حکومت و (۲) اجتماع سیاسی هستیم. زیست سیاست (Life of politics)، متفاوت از تعبیری از جمله سیاست زندگی (Life politics) که توسط گیدنز به معنای «سنت جدیدی که متأثر از سبک زندگی مدرن شکل گرفته است و گویای قدرت مولد (به جای قدرت سلسله مراتبی) است» به کار برده است (گیدنز، ۱۳۸۸: ۳۰۰). همچنین زیست سیاست مراد ما، متفاوت از زیست سیاست (Bio-politics) مورد نظر آگامبن و فوکو است، یعنی متفاوت از تعبیر صورت‌بندی‌های جدید در حکومت و اجتماع که هدف آن «مدیریت بهینه عرصه حیات» است، می‌باشد (نجف زاده، ۱۳۹۳: ۱۵۲).

مراد از زیست سیاست است، یعنی فضا و شرایطی که سیاست را می‌سازد، آنچه سیاست را دل خود می‌پروراند و به اجرا در می‌آورد. عبدالرحمن عالم برای اعمال قدرت، هفت شیوه متفاوت را یادآور می‌شود (ترغیب، پیشنهاد پاداش، دادن پاداش، تهدید به مجازات، تحمیل مجازات غیرخوشونت‌بار، فرمان شخص دارنده اقتدار و کاربرد زور) (عالم، ۱۳۹۴: ۹۹-۱۰۰). اما سؤال اصلی اینجاست که چه چیزی، اقتضاء می‌کند که کدام یکی از این شیوه‌های یاد شده و بیش از این هفت شیوه، به کار رود؟ در واقع زیست سیاست، همان شرایطی است که سیاست منطقی را معین می‌کند، در واقع زیست سیاست، بیان‌کننده تغییرات در کارگزاران و ساختارهاست و به نوعی بیان‌کننده مؤلفه‌های تأثیرگذار بر سیاست است. زیست سیاست متأثر از وضعیت موجود است. به همین دلیل است که دائماً دچار تغییر و تحول می‌شود. (۱) گاهی این تحولات به واسطه تغییر در کارگزاران دولتی، ایجاد

می‌شود و (۲) گاهی نیز متأثر از تغییرات در عرف است و مطابق خواست مردم، تحولاتی در میان کارگزاران، قوانین و یا ساختارها ایجاد می‌شود (نادری اصل، ۱۴۰۲: ۴۰-۴۱). زیست سیاست از حیث زمانی و متأثر از وسایل ارتباطی به دو بخش تقسیم می‌شود:

۱.۲.۳ زیست کلاسیک سیاست:

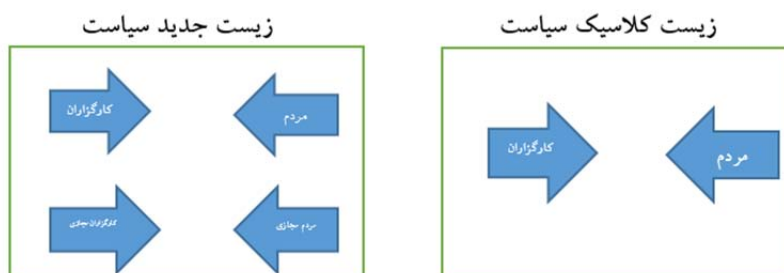
در زیست کلاسیک سیاست ما شاهد بازیگران محدود و تأثیرگذاری هستیم، فاصله‌های جغرافیای نقش تعیین‌کننده‌ای برای اعمال قدرت دارند و حوزه عمومی مورد نظر هابرماس برای تبیین نقش دولت، توسعه یافت و مورد استناد قرار گرفت (هابرماس، ۱۳۸۶: ۲۲۸-۲۲۷). در زیست کلاسیک سیاست، مردم و کارگزاران بازیگران شناخته شده بودند و برهم کنش دائم میان ایشان مسئله‌ای اساسی بود؛ به نحوی که سؤال کلیدی این بود که چگونه باید رابطه میان این دو بازیگر را تنظیم‌گری نمود. سؤالی که همچنان به صورت‌های دیگر، مطرح است. هرچند شاید در شناسایی مردم و کارگزاران، اختلاف نظرهایی وجود داشت و گاهی برخی افراد از شمار مردم و کارگزاران خارج می‌شدند، اما به صورت مشخص این دو بخش از جامعه به عنوان بازیگران دخیل مطرح بودند. زیست کلاسیک سیاست، مشخصاً تبیینی در خصوص فضای سیاست، پیش از ایجاد و گسترش فضای مجازی است. در واقع از لحاظ زمانی می‌توان گفت که زیست کلاسیک سیاست، تاریخ پیش از ۱۹۹۰، یعنی تاریخ شکل‌گیری و گسترش اینترنت غیرنظامی را در برمی‌گیرد (نادری اصل، ۱۴۰۲: ۴۱-۴۲)؛ زمانی که مکان و زمان مانع انتقال سریع پیام‌ها می‌شدند و ارتباطات به سختی انجام می‌پذیرفت.

۲.۲.۳ زیست جدید سیاست:

زیست جدید سیاست، هم‌زمان بوده است با شکل‌گیری و گسترش اینترنت، این نوع از زیست سیاست درست در مقابل زیست کلاسیک شکل گرفته و به تدریج در مقابل آنچه امر مسلط جامعه بود، ایستادگی نمود و گسترش یافت. بنابراین اگرچه باید شروع زیست جدید سیاست را از سال ۱۹۹۰، هم‌زمان با غیرنظامی شدن آرپانت یاد کرد اما نمی‌توان پایانی برای زیست کلاسیک سیاست متصور شد. تنها با گسترش زیست جدید سیاست، از گسترش زیست کلاسیک ممانعت به عمل آمد، اما همچنان به دلیل عدم توازن گسترش

تأثیر پیدایش فضای مجازی در شکل‌دهی ... (سعید نادری اصل و جلال درخشه) ۲۶۱

ایترنت در دنیا و همچنین نوع نظام‌های سیاسی، زیست کلاسیک در برخی از مناطق دنیا قابل ردیابی است (نادری اصل، ۱۴۰۲: ۴۲-۴۳).

تصویر ۲. بازیگران زیست کلاسیک سیاست و زیست جدید آن؛

مقایسه بازیگران زیست کلاسیک سیاست و زیست جدید آن، نشان می‌دهد که هم‌زمان با شکل‌گیری فضای مجازی شمار بازیگران عرصه سیاست افزایش پیدا کرده است. همچنین آنکه بازیگران مجازی به وجود آمده بازیگران کلاسیک رابطه عموم و خصوص من وجه دارند، یعنی برخی از بازیگران فضای کلاسیک در شمار بازیگران مجازی نیستند و بالعکس.

۴. روش پژوهش (اسنادی) و رویکرد مختار (توصیفی)

روش پژوهش حاضر کیفی و از نوع اسنادی است. در این روش، پژوهشگر داده‌های مورد نیاز خود را از بین منابع موجود جمع‌آوری می‌نماید (صادقی فسایی و عرفان‌منش، ۱۳۹۴: ۶۳). همچنین از این رو رویکرد انتخابی برای پژوهش حاضر از نوع توصیفی است که روش اسنادی (Documentary research) مستلزم جست و جویی توصیفی و تفسیری است (صادقی فسایی و عرفان‌منش، ۱۳۹۴: ۶۴). در پژوهش‌های اسنادی، انتخاب مفاهیم اصلی برای ارائه تفسیر از سند به دست آمده، بسیار حائز اهمیت است و از آنجایی این روش خود دایره مدار رویکرد تفسیری است، دقت در انتخاب مفاهیم از حیث قرارگیری درون یک پارادایم اساسی است (Brayman, 1988: 68). پژوهش حاضر در چهار گام به انجام رسیده است، که این چهار گام عبارت‌اند از:

گام اول. تعیین موضوع و تحدید آن

در گام نخست موضوع فضای مجازی و زیست سیاست انتخاب شد. برای آنکه بتوان موضوع را دقیق‌تر نمود و همچنین با توجه به اهداف پژوهشگر، زیست جدید سیاست به صورت تحدید شده موضوع، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

گام دوم. بررسی پیشینه پژوهش

این گام بر اساس سازمان پژوهش در بخش «پیشینه»، انجام پذیرفته است و با دسته‌بندی منابع مورد بررسی، دامنه پژوهش حاضر در میان کارکردهای فضای مجازی و مؤلفه‌های زیست جدید سیاست تعیین شده است.

گام سوم. انتخاب رویکرد پرداخت پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی است. چراکه بیش از ورود مداخله‌ای (انتقادی) به پژوهش، محقق در ضمن تحلیل مستندات، به دنبال ارائه توصیفی در چارچوب مبانی مفهومی بوده است.

گام چهارم. جمع‌آوری منابع

منابع نیز در طی چند مرحله از طریق مراکز علمی چون پرتابل جامع علوم انسانی، نورمگز، پایگاه مرکز علمی جهاد دانشگاهی (SID) و کتابخانه جنسیس (Library Genesis)، جمع‌آوری و مورد بررسی قرار گرفت.

تصویر ۳. مراحل انجام پژوهش اسنادی؛

پژوهش حاضر از نوع توصیفی-همبستگی (رگرسیون) است که در طی آن تلاش شده است که به دنبال کشف روابط و تأثیر فضای مجازی بر زیست سیاست است. پژوهش توصیفی بر تجزیه و تحلیل روابط میان متغیرهای دستکاری نشده و تعمیم نتایج متمرکز

تأثیر پیدایش فضای مجازی در شکل‌دهی ... (سعید نادری اصل و جلال درخشه) ۲۶۳

است و نتایج به دست آمدخ را به مواردی خارم از نمونه‌های مشاهده شده گسترش می‌دهد (حیدری و همکاران، ۱۴۰۰)، در پژوهش حاضر نمونه‌های مشاهده شده از طریق روش اسنادی گردآوری شده‌اند.

۵. کارکردهای فضای مجازی در زیست جدید سیاست

فضای مجازی به عنوان یک پدیده نو، در زیست جدید سیاست، کارکردهایی را خواهد داشت. شبکه‌های مجازی و دنیای دوم (Second life) انسان‌ها که به واسطه فناوری ارتباطات شکل گرفته است، در عصر فعلی به مثابه یک کارگزار غیرمعارف عمل می‌کند و با این ویژگی در بروز و ظهور پدیده‌های اجتماعی، فکری و ذهنی بسیار تأثیرگذار شده است (ساندرز، ۱۳۸۰: ۲). مقصود از کارکردهای برشمرده برای فضای مجازی در این بخش، کارکردهایی است که به وجه مشترک همه تحلیل‌ها در حوزه فضای مجازی اختصاص دارد. بر این اساس، برای فضای مجازی می‌توان پنج کارکرد بر شمرده که عبارت‌اند از:

۱.۵ شکل‌دهی هویت

شری ترکل (Sherry Turkle) معتقد است خاصیت گمنامی در فضای مجازی به کاربران این امکان را می‌دهد تا بخش‌های جست و جو نشده و محقق نشده خود را محقق کنند. او علت جاذبه تعاملات در شبکه را در قیاس با دنیای واقعی در این می‌داند که ترکیبی از هم‌زمانی تعاملات در فضای مجازی، همراه با وجود خاصیت گمنامی یا توهم گمنامی همراه با توان بازی نقش‌های مختلف و ارائه خودی بسیار دور و یا بسیار نزدیک به خود واقعی، عامل جاذبه تعاملات در فضای مجازی در قیاس با دنیای واقعی است (گیدنز، ۱۳۸۹: ۶۸۲).

همچنین از نظر کاستلز اینترنت باعث تنوع بی شمار مطالب، مجازی بودن، کاهش اهمیت زمان و مکان و... می‌شود و سبب شکل‌گیری هویت جدیدی می‌گردد (کاستلز، ۱۳۸۰). به این ترتیب فضای مجازی یک کارکرد شکل‌دهی هویت دارد. هویتی که می‌داند خود موجب احساس آزادی در افراد شود و گمان کنند که (۱) می‌توان جنسیت خود را تغییر داد، (۲) می‌توان عکس جدیدی را به عنوان خود انتخاب کرد و (۳) هر کاری می‌توان در فضای مجازی با هویت جدید شکل گرفته که ارتباط چندانی با هویت واقعی ندارد، انجام داد.

۲.۵ کم اثر شدن زمان

در فضای مجازی، وقت قابل انعطاف است، ارتباط می‌تواند یا به طور هم‌زمان و یا به واسطه اتاق‌های چت در فراجهان و یا به طور غیر هم‌زمان از طریق ایمیل و تالارهای گفت و گو شکل بگیرد (زیوکو، ۱۳۹۶: ۱۷۱). در واقع زمان معنای دوباره‌ای می‌گیرد و فرد می‌تواند اموراتی را انجام دهد که هرگز با معنای غیر مجازی از زمان، این امورات ممکن نبود.

برای مثال شما اگر بخواهید در خصوص یک موضوع واحد، برای ۱۰۰ نفر انسان از ۱۰۰ کشور مختلف سخن بگویید، لازم است در آسان‌ترین صورت آن، ارائه یک ساعتی خود را در قالب تماس تلفنی ارائه دهید. حال آنکه در صورت برخورداری از فضای مجازی می‌توانید یک پیام از پیش ضبط شده را بارگذاری نمایید و همه افراد به صورت هم‌زمان ارائه شما را دریافت کنند.

۳.۵ کاهش مسافت جغرافیایی

در فضای مجازی، مسافت جغرافیایی نیز معنا ندارد و کامپیوترها افراد را قادر می‌سازند که با هم تعامل داشته باشند. شخص در این یک زمان می‌تواند به صورت هم‌زمان در چند نقطه تعاملی باشد و تعاملات متعددی را با افراد از سایر نقاط جغرافیایی دیگر انجام دهد. مسافت جغرافیایی به گونه‌ای دچار تغییر و کاهش می‌شود که فرد نمی‌تواند کیفیت تعامل خود را عاملی برای مقایسه فاصله واقعی میان خود و کاربر دیگر قرار دهد (در صورتی که شرایط فضای مجازی در هر دو کشور از لحاظ فنی و قانونی، یکسان باشد).

۴.۵ تخیلی کردن تحلیل

از آنجایی که مبادله اطلاعات در فضای مجازی نسبت به جهان واقعی، بسیار محدود و کم است و در عین حال شما با انبوهی از اطلاعات مواجه‌اید (خالصی و همکاران، ۱۳۹۸). یعنی شما در فضای مجازی قادر نیستید برخی مبادلات مانند لمس کردن اجسام و... را داشته باشید. از این رو فضای مذکور فرصت بیشتری را برای دخیل کردن فرایندهای تفسیر، تخیل و آرزوهای طرفین تعامل در گفت و گو، فراهم می‌آورد (مهدی زاده و توفیقی، ۱۳۹۴: ۱۸۴). برای مثال شما زمانی که وارد تعامل با یک کاربر می‌شوید، بنا بر

تأثیر پیدایش فضای مجازی در شکل‌دهی ... (سعید نادری اصل و جلال درخشه) ۲۶۵

آنچه فرد از خود بروز می‌دهد و خوشایند خودتان، تلاش می‌کنید مخاطب را تجسم کنید و برای او ابعادی از جمله چهره، اخلاق و... را متصور شوید.

انسان در تحلیل خود تلاش می‌کند که جای خالی و ابهامی را باقی نگذارد. او میل دارد زمانی که به امر ناشناخته‌ای رسید، مبتنی بر دانش خود، آن ناشناخته را روشن سازد تا به زعم خود بتواند تحلیل درست‌تری داشته باشد و پس از آنکه تخمینی نیز زد، تلاش می‌کند برای آنکه اتقان تحلیلش را به رخ دیگران بکشد، بر تحلیل خود از ناشناخته‌ها صحه بگذارد. این میل آدمی باعث می‌شود، او در تعامل مجازی‌اش نیز تمایل داشته باشد که هر بخش ناپیدایی را تخیل کند و مبتنی بر تخیلش تصمیم‌گیری نماید. از آنجایی که بخش‌های ناپیدای تعامل مجازی بسیار بیشتر از تعامل حقیقی است، فرد در معرض تخیل بیشتر خواهد بود و تحلیل او از عناصر تخیلی بیشتری نیز برخوردار خواهد بود.

۵.۵ گسترش ارتباطات

افراد درون فضای مجازی می‌توانند با شمار زیادی از دیگر افراد ارتباط داشته باشند، گاهی به واسطه حوزه نفوذ کاربر، این افراد می‌توانند به میلیون‌ها نفر نیز برسند (زیوکو، ۱۳۹۶: ۱۷۳). از این رو در بستر فضای مجازی مشابه آنچه در رسانه‌های جمعی مشاهده می‌شود، یک نفر می‌تواند برای تعداد قابل توجهی از افراد تولید محتوا نماید. در دنیای واقعی محدودیت‌ها بسیاری از جمله اختلاف زبانی، فاصله مکانی، نبود وقت مشترک و... وجود دارد که افراد را از داشتن ارتباطات بیشتر باز می‌دارد، اما در فضای مجازی محدودیت‌های تحمیلی کنار زده می‌شود و فرد می‌تواند ارتباطات خود را گسترش دهد. البته کیفیت ارتباط‌ها با یکدیگر متفاوت خواهد بود و همه افراد درون یک ارتباط، به صورت برابر بهره نخواهند برد. اما به هر حال شدت ارتباطات بسیار افزایش پیدا کرده است.

۶. مؤلفه‌های زیست جدید سیاست

زیست جدید سیاست، با شکل‌گیری دهکده جهانی هم‌زمان بوده است، از این رو تأثیرات بسیاری از این فضا گرفته است. به همین دلیل مؤلفه‌های زیست جدید سیاست، متأثر از فضای مجازی بوده است. در ادامه به پنج مؤلفه اصلی زیست جدید سیاست خواهیم پرداخت.

۱.۶ وسیع شدن عرصه حکمرانی

با شکل گیری فضای مجازی، عرصه عمومی بسیار گسترش پیدا کرده است. به گونه‌ای که گاهی صفحه شخصی یک کاربر که حاوی مطالب او می‌باشد، می‌تواند به عرصه عمومی تبدیل شود. این وسیع شدن حکمرانی برخلاف آنچه کاستلز تأکید داشت به عنوان تمرکززدایی از آن یاد کند (کاستلز، ۱۳۸۰)، موجب شد که در برخی موارد قدرت دولت‌ها بسیار افزایش پیدا کند. جیمز کارن (James Curran) در کتاب کژفهمی اینترنت (Misunderstanding the Internet) اظهار می‌کند که برخی مرتب ادعا می‌کنند که اینترنت دیکتاتورها را با پایان بخشیدن به انحصار اطلاعات تضعیف می‌کند اما این پیش بینی نادرست است چراکه اینترنت قابلیت کنترل شدن دارد. تحقیقات نشان می‌دهد که بسیاری از رژیم‌های اقتدارگرا مجدانه در جهت گسترش اینترنتی هستند که در خدمت منافع دولتی باشد (رحمانی زاده دهکردی، ۱۳۹۴: ۹۶-۹۷).

افرادی که معتقدند عرصه حکمرانی گسترش پیدا کرده است، در دو گروه جای می‌گیرند. (۱) برخی بر این باورند که فضای مجازی یک عرصه عمومی است و از زمانی که فرد وارد یک تعامل چند طرفه می‌شود. وارد عرصه حکمرانی شده است. (۲) برخی دیگر اما بر این باورند، زمانی که فرد قصد کنشگری عمومی دارد و در تعاملات چندطرفه‌اش بسیار گسترده است و مخاطبین قابل توجهی نیز دارد، او وارد عرصه عمومی و حکمرانی می‌شود. به هر صورت فضای مجازی موجب شده است که عرصه حکمرانی از دو حیث گسترش پیدا کند. (۱) از آن حیث که موضوعات حکمرانی متکثرتر می‌شوند، (۲) به آن جهت که کنش‌های بیشتری از افراد دخیل در فضای حکمرانی می‌گردد.

۲.۶ ساخت جدید کنشگری بازیگران

با شکل گیری فضای مجازی، بازیگران متکثر می‌شوند و این امکان فراهم می‌شود که در بازیگران خارجی (از دیگر مناطق یا کشورها) در قالب بازیگر مجازی، وارد عرصه سیاست شوند. این امر موجب می‌شود که تأثیر دیگر کشورها در سیاست داخلی کشور هدف، بیشتر و ناملموس‌تر شود. برای مثال در خلال انتخابات سال ۲۰۱۶ آمریکا، ادعا شد که نیروهای سایبری روسیه با دخالت در انتخابات و مهندسی افکار عمومی تلاش کردند بر بستر پلتفرم‌های اجتماعی همچون توییتر، نظام نگرشی و ترجیحات افراد را تغییر دهند و با ارائه روایت‌های جعلی، پیروزی ترامپ را رقم زنند و نتیجه انتخابات را به سود خود تعیین کنند.

تأثیر پیدایش فضای مجازی در شکل‌دهی ... (سعید نادری اصل و جلال درخشه) ۲۶۷

هرچند در زیست کلاسیک سیاست، بازیگران روس، نمی‌توانستند تأثیر زیاد و مستقیمی داشته باشند اما به دلیل (۱) از بین رفتن فاصله‌ها زمانی و مکانی، (۲) گمنامی افراد با هویت‌های جعلی و (۳) گسترش ارتباطات در زیست جدید سیاست، می‌توانند نقش یکسان و حتی بیشتری در نسبت با بازیگران آمریکایی داشته باشند.

در ساخت جدید بازیگران در زیست جدید سیاست، به‌غیر از نخبگانی که تا پیش از این مجال مشارکت سیاسی کلان پیدا می‌کردند، مردم عادی و غیر نخبگان نیز این دسترسی را پیدا کرده‌اند. بسیاری از کنش‌های عرصه سیاست، با گسترش عرصه حکمرانی، وابسته به خواست بازیگران مجازی شد. به گونه‌ای که برخی در موارد مختلف زیست محیطی، سیاسی، اقتصادی، اخلاقی و... تلاش نمودند تا با بهره‌گیری از کمپین‌های آنلاین، تغییرات سیاسی را شامل شوند. مانند کمپین انتخاباتی ترامپ که توانسته تأثیرات بسیار را بر عرصه سیاست بگذارد.

یکی دیگر از تغییراتی که متأثر از فضای مجازی شکل گرفت، ایجاد گروه‌های مرجع جدید بود. گروه‌های که برخی به واسطه عدم توانایی دانشی، هیجان‌زدگی، جذابیت‌های جنسی و جنجالی بودن، توانسته بودند به عنوان مرجع و معیار تصمیمات سیاسی عامه مردم شوند، از جمله این گروه‌ها می‌توان به هنرمندان و ورزشکارانی اشاره کرد که دارای حساب‌های کاربری فعال در فضای مجازی‌اند. البته در این بین برخی از گروه‌های مرجع نیز برای اولین بار فرصت کردند تا توانایی‌های خود را معرض نمایش قرار دهند و به عنوان شخصیت‌های تأثیرگذاری انتخاب شوند.

۳.۶ اطلاع‌رسانی غیر انحصاری

امروزه تولیدات فضای مجازی در حوزه سیاسی با ارائه حجم زیادی از اطلاعات نادرست و درست در کنار هم، باعث ایجاد چالش برای برخی از دولت‌های ملی شده است و مشروعیت آنان را تضعیف می‌کند (سلامی، ۱۳۹۲: ۲۲-۲۹). اما گذشته از آن ما شاهدیم که شکل‌گیری فضای مجازی با (۱) کاهش هزینه‌های تولید محتوای همگانی و (۲) گسترش ارتباطات باعث شده است که رسانه از حالت انحصاری خارج شود و امر اطلاع‌رسانی به جز رسانه‌های ملی و دولتی از طریق دیگر رسانه‌ها نیز انجام پذیرد.

دسترسی آسان، کم هزینه و سریع به فضای مجازی در ضمن پوشش اخبار حداکثری، بدون سانسورهای رسمی، در زمان سریع و در قالب اندیشه‌های مختلف باعث شده است

که افراد از گفتمان‌های فکری متفاوت به این فضا گرایش پیدا کنند و خوراک خبری خود را از این طریق دریافت نمایند.

از آنجایی که اطلاع رسانی خود جهت دهنده کنش‌های عمومی است و همچنین این امر از انحصار دولت خارج شده است و در فضای مجازی نیز نمود یافته، بازیگران مجازی نیز در شمار کسانی قرار خواهند گرفت که جهت دهی به کنش‌های عمومی را برعهده خواهند داشت. به این ترتیب می‌توان گفت اطلاع رسانی غیر انحصاری در زیست جدید سیاست مبتنی بر فضای مجازی باعث شده است که:

۱.۳.۶ حجم اخبار تولید شده به صورت فزاینده‌ای افزایش پیدا کند؛

۲.۳.۶ منابع تولید خبر متکثر شده‌اند؛

۳.۳.۶ منابع خبری از انحصار داخل (منطقه یا کشور) خارج شده است و در اختیار همگان از جمله دشمنان قرار گرفته است؛

۴.۳.۶ اخبار متکثر، احتمال دسترسی مخاطب به پیام حقیقی و درست را کاهش داده است؛

۵.۳.۶ جهت دهی افکار عمومی از طریق رسانه‌ها امکان‌پذیرتر شده است؛

۶.۳.۶ فشار افکار عمومی به دولت‌ها پس از اطلاع رسانی‌های مختلف به دلیل افزایش دامنه موضوعات مورد بحث، افزایش یافته است؛

۷.۳.۶ پنهان کردن یک واقعه با توجه به این حجم از گستردگی شبکه اطلاع رسانی، تقریباً ناممکن شده است.

۴.۶ سیاست غیر عقلانی‌تر

زیست جدید سیاست، عرصه گسترده‌ای به نام فضای مجازی را در خود دارد که افراد می‌توانند درون آن کنشگری نمایند. فضای مجازی درون خود ویژگی‌هایی را بازپروری می‌کند. برای مثال فضای مجازی موجب زیادنمایی و حداکثرنمایی می‌شود. یعنی زمانی که یک مسئله از مسائل زیست سیاست در شبکه مجازی مطرح می‌شود، به دلیل آنکه تعداد کامپیوترها و وسایل ارتباطی مستقل از شمار کاربران می‌تواند زیادتر باشد، موجب می‌گردد هویت‌های غیرواقعی ساخته شود و موجب زیاد جلوه دادن شمار بازیگران مجازی گردد. گاهی نیز افراد در فضای مجازی، درون اتاق پژواک (Echo chamber) قرار می‌گیرند و فقط

در معرض یک اندیشه قرار می‌گیرند و این تبادل به صورت مستمر ادامه پیدا خواهد کرد و اندیشه تبادل شده، به عنوان اندیشه غالب برای کاربران درون اتاق پژواک در می‌آید. درون فضای مجازی افراد گمان می‌کنند که آزادی تمام نشدنی را صاحب شده‌اند و همچنین این آزادی متصور شده، باعث ایجاد ذهنیت عدالت محورانه‌ای از این فضا می‌گردد (بل، ۱۳۸۹: ۱) و از آنجایی که افراد گمان می‌کنند خارج از فضای مجازی، به دلیل قدرت دولت‌ها از این عدالت و آزادی برخوردار نخواهند بود، تمایل بیشتری نیز به داشتن کنش‌های سیاسی درون این فضا خواهند داشت. حال آنکه فضای مجازی موقعیت‌های محدودی را خلق می‌کند و کاربر می‌تواند از میان تعدادی موقعیت محدود، انتخاب داشته باشد و برای آنکه فرد بتواند دیده و برجسته شود، لازم است درون این فضا، تسلیم «کنش مرجحی» که سازندگان پلتفرم‌های مجازی یا طراحان کمپین‌ها، آن را برنامه‌ریزی کرده‌اند، شود.

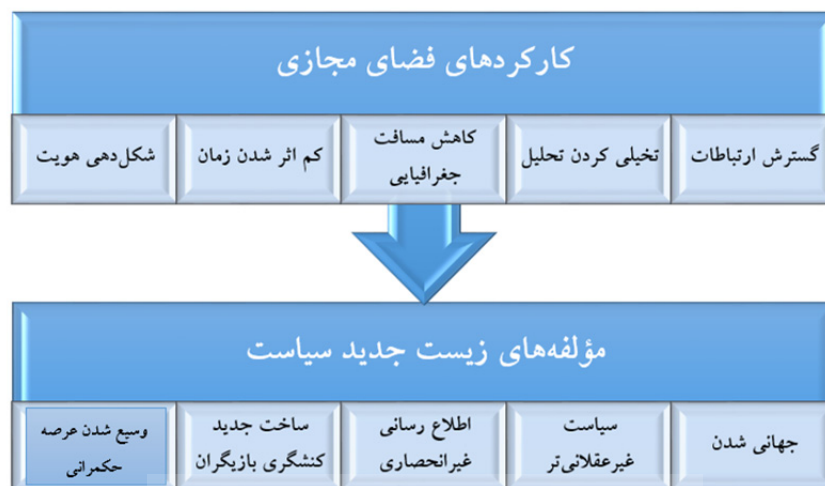
به این ترتیب، تن دادن به موقعیت‌های محدود و کنش مرجح، در کنار پیچیدگی‌هایی همچون زیادتمایی و اتاق‌های پژواک، موجب می‌شود که فرد به جای انتخاب عقلانی، تصمیمات احساسی را داشته باشد. همچنین از آنجایی که یکی از کار ویژه‌های فضای مجازی، تخیلی کردن تحلیل، بوده است. فرد به جای ملاک قرار دادن فرایندهای عقلانی، تأیید و عدم تأیید در بسترهای مجازی را اولویت قرار می‌دهد و به این ترتیب، معیارهای انتخاب عقلانی کنار می‌رود و انتخاب‌های احساسی پیشی می‌گیرند. انتخاب‌هایی که نتایج آن در فضای غیرمجازی به خوبی دیده می‌شود. برای مثال درون زیست جدید سیاست، پارلمان کشور الف تلاش می‌نماید قانونی در حمایت از جنگل‌ها و حفظ مراتع داشته باشد و سخت‌گیری‌های بیشتری را علیه چوب‌بُرها و قاچاقچیان چوب داشته باشد. در همین زمان افرادی که منافعشان به خطر می‌افتد، کمپینی را علیه این قانون وضع می‌کنند، آنها تلاش می‌کنند (۱) با زیاد جلوه دادن شمار چوب‌بُرها و قاچاقچیان چوب، آنها را عادی و زیاد جلوه دهند، (۲) آنها تلاش می‌کنند دلایلی از جمله فقر، بیکاری و نبود امکانات برای اشتغال زایی مناسب را دلیل این کار عنوان کنند، (۳) چوب‌بُرها همچنین تلاش می‌کنند که مواردی از فقر و فلاکت برخی از چوب‌بُرها را نمایش دهند و با تعمیم آن به همه چوب‌بُرها، خودشان را تبرئه سازند. در این شرایط برخی که تحت تأثیر کمپین چوب‌بُرها قرار می‌گیرند، تصمیم پارلمان را ظالمانه می‌انگارند بی‌آنکه دلایل پارلمان و منافع جمعی قانون یاد شده، به درستی فهم شود.

۵.۶ جهانی شدن

در زیست جدید سیاست، دولت‌ها نمی‌توانند تنها به ارزش‌ها و اولویت‌های خود بسنده نمایند. چراکه مفهوم سازی‌ها و میم (Meme) یک واحد فرهنگی یا ایده است که از طریق تقلید، اشتراک‌گذاری یا تکرار در میان افراد یا جوامع منتقل می‌شود و در فضای مجازی اغلب به صورت تصاویر، متن‌ها یا ویدئوهای طنزآمیز و خلاقانه دیده می‌شود. سازی‌های گسترده در کنار روایت‌های پرتکرار توسط رسانه‌های جریان اصلی که مالکیت و سازماندهی رسانه‌های بین‌المللی را برعهده دارند، باعث ایجاد نگرش‌ها، ارزش‌ها و خواسته‌های جدید برای عموم مردم می‌شود. در واقع موضوعات حکمرانی درون زیست جدید سیاست هر کشور تنها مبتنی بر شرایط داخلی نیست بلکه اجماع جهانی و خواست‌های بین‌المللی نیز می‌تواند اثرات زیادی را بر تصمیم‌گیری‌های سیاسی داشته باشد. مهم‌ترین نکته‌ای که در مؤلفه جهانی شدن زیست جدید سیاست باید مدنظر باشد، آن است که این امکان به افراد داده می‌شود که در مواجهه با پیام‌ها و نمادهای مختلف کنش مشترک و یکسانی را از خود داشته باشند. یعنی اگر یک میم یا هر پیام دیگری از طریق فضای سایبر منتقل شود، واکنش افراد درون زمینه (Context) مشابه، یکسان خواهد بود و همه آنها خوشحال، غمگین و یا خشمناک می‌شوند.

۷. نتیجه‌گیری

ظهور فضای مجازی و گسترش گسترده آن در سطح جهانی، زیست سیاسی را به گونه‌ای عمیق و بنیادی متحول کرده است. فضای مجازی با بهره‌گیری از پنج کارکرد کلیدی شامل گسترش ارتباطات، تحلیل تخیلی، کاهش مسافت جغرافیایی، کم‌اثر شدن زمان، و شکل‌دهی هویت، چارچوب‌های سنتی زیست سیاسی را به چالش کشیده و مفاهیم نوینی را به آن افزوده است (همانطور که در تصویر ۴ قابل مشاهده است).

تصویر ۴. کارکردهای فضای مجازی و مؤلفه‌های زیست جدید سیاست؛

نخست، گسترش ارتباطات به‌عنوان یکی از مهم‌ترین کارکردهای فضای مجازی، امکان برقراری ارتباط سریع، گسترده، و فراملی را فراهم آورده است. در این فضا، جریان اطلاعات میان افراد، گروه‌ها، و نهادها بدون محدودیت جغرافیایی حرکت می‌کند و فاصله میان کنشگران سیاسی کاهش یافته است. این تحول، مشارکت سیاسی را از حالت محلی به یک امر جهانی تبدیل کرده است.

دوم، تحلیل تخیلی نقش برجسته‌ای در شکل‌دهی به نگرش‌ها و تصمیم‌گیری‌های سیاسی ایفا می‌کند. ابزارهای موجود در فضای مجازی، به‌ویژه شبکه‌های اجتماعی، روایت‌ها و بازنمایی‌های جدیدی از واقعیت ارائه می‌دهند. این بازنمایی‌ها نه تنها برداشت‌های موجود را متحول می‌کنند، بلکه در مواردی به خلق واقعیت‌های جدیدی می‌پردازند که تأثیر مستقیمی بر سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری دارند.

سوم، کاهش مسافت جغرافیایی یکی دیگر از دستاوردهای مهم فضای مجازی است. این کارکرد، امکان مشارکت سیاسی را برای افرادی که خارج از مرزهای جغرافیایی یک کشور یا منطقه قرار دارند فراهم کرده است. اکنون، بازیگران سیاسی می‌توانند بدون حضور فیزیکی در مکان خاصی، در فرایندهای سیاسی و اجتماعی اثرگذار باشند.

چهارم، کم‌اثر شدن زمان در فضای مجازی، سرعت عمل در فرایندهای سیاسی را افزایش داده است. اطلاعات و ارتباطات به‌صورت هم‌زمان و آنی در دسترس قرار می‌گیرند

و این امر، زمان‌بندی سستی تصمیم‌گیری‌های سیاسی را دچار تغییر کرده است. به‌علاوه، تحولات سیاسی و اجتماعی به‌شکلی شتابان‌تر از گذشته رخ می‌دهند.

پنجم، شکل‌دهی هویت از جمله کارکردهای منحصربه‌فرد فضای مجازی است. این فضا امکان برساختن هویت‌های فردی و جمعی جدیدی را فراهم کرده که در شکل‌گیری جنبش‌ها و نگرش‌های سیاسی نقش بسزایی دارد. هویت‌های نوظهور، مرزهای سستی سیاست را شکسته و اشکال متنوع‌تری از کنش‌گری سیاسی را به نمایش می‌گذارند.

این کارکردها تغییرات چشمگیری را در زیست جدید سیاست ایجاد کرده‌اند. حکمرانی از حالت محلی به جهانی تبدیل شده است و مسائل سیاسی بیش از پیش ابعاد بین‌المللی یافته‌اند. از سوی دیگر، سیاست به‌طور فزاینده‌ای غیرعقلانی و هیجانی‌تر شده است. در این میان، بازنمایی‌های احساسی و تأیید یا عدم تأیید در فضای مجازی جایگزین معیارهای سستی عقلانی در سیاست‌گذاری شده‌اند.

علاوه بر این، انحصار اطلاع‌رسانی از دست دولت‌ها خارج شده و بازیگران جدید و متنوعی وارد عرصه سیاست شده‌اند. این بازیگران، برخلاف گذشته، محدود به مرزهای جغرافیایی یا چارچوب‌های سستی قدرت نیستند. در نهایت، موضوعات حکمرانی گسترش یافته‌اند و حوزه‌هایی همچون امنیت سایبری، مدیریت داده‌ها و حریم خصوصی به مباحث اصلی حکمرانی تبدیل شده‌اند. در مجموع، فضای مجازی نه‌تنها چارچوب‌های زیست سیاسی را تغییر داده است، بلکه بسترهای جدیدی برای کنش‌گری، مشارکت، و حکمرانی سیاسی ایجاد کرده است. بررسی و مطالعه دقیق این تحولات می‌تواند به درک بهتری از سیاست معاصر و راهکارهای مواجهه با چالش‌های آن کمک کند.

کتاب‌نامه

- آشوری، داریوش. (۱۳۶۸). فرهنگ سیاسی. تهران: مروارید.
- آقابخشی، علی و افشاری راد، مینو. (۱۳۸۷). فرهنگ علوم سیاسی. تهران: چاپار.
- بل، دیوید. (۱۳۸۳). درآمدی بر فرهنگ‌های سایبر. (مسعود کوثری و حسین حسینی: مترجمان). تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
- بیدی، فاطمه؛ شریفی‌نیا، محمدحسین؛ و حاتمی، محمد. (۲۰۱۸). «تأثیر فضای مجازی بر سبک زندگی». Pure Life. ۴(۱۲)، ۱۱-۳۱.

تأثیر پیدایش فضای مجازی در شکل‌دهی ... (سعید نادری اصل و جلال درخشه) ۲۷۳

حیدری، جعفر؛ مسعودنیا، حسین و دوازده امامی، سید غلامرضا. (۱۴۰۰)، «تجزیه و تحلیل تأثیر رسانه‌های نوین بر قدرت نرم فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (مورد مطالعه؛ شهروندان اهواز)»، دانش سیاسی، ۱۷(۲)، ۳۲۱-۳۵۶.

خالصی، پروین، بابایی، محمدباقر و مظاهری، محمد مهدی. (۱۳۹۸)، «چالش‌ها، فرصت‌ها و اثرات سیاسی فضای مجازی در نظام جمهوری اسلامی ایران»، پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، ۹(۴)، ۱۶۵-۱۸۸.

خالصی، پروین؛ بابایی، محمدباقر و مظاهری، محمد مهدی. (۱۳۹۸)، «چالش‌ها، فرصت‌ها و اثرات سیاسی فضای مجازی در نظام جمهوری اسلامی ایران»، پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، ۹(۴)، ۱۶۵-۱۸۸.

رحمانی زاده دهکردی، حمیدرضا. (۱۳۹۴)، «سویه‌های غیردموکراتیک فضای مجازی و ساختار سیاسی - اجتماعی دولت»، فصلنامه دولت پژوهی، ۱(۳)، ۸۱-۱۱۰.

رحمانی، محمد و رحمانی، رضا. (۱۴۰۰)، «تأثیر فضای مجازی بر شهرستان تاکستان «فضای مجازی فرصت‌ساز یا فرصت‌سوز؟». رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، ۵۳(۱)، ۲۴-۳۶.

رضایی گرمجانی، رمضان؛ اصلان‌پور و سمه جانی، سکینه؛ عمو عابدینی، علیرضا و زاغری، نیره. (۱۳۹۸)، «تأثیر دسترسی به اینترنت و فضای مجازی در رشد اقتصادی و توسعه کسب و کار کشور و موانع پیش روی آن». دومین کنفرانس ملی پژوهش‌های کاربردی در علوم برق، کامپیوتر و مهندسی پزشکی، ۶ صفحه.

زیوکو، ماجا. (۱۳۹۶)، «ابعاد روان‌شناختی فضای مجازی». (مهدی نصرتی: مترجم). Pure Life، ۲۰(۱)، ۱۶۹-۱۸۵.

ساندرز، دیوید. (۱۳۸۰)، الگوی بی‌ثباتی سیاسی. (ترجمه ناشر). تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی. سلامی، محمد مهدی. (۱۳۹۲)، فرصت‌ها و تهدیدهای فضای مجازی. تهران: نشر توزیع پیام دیدار. صادقی فسایی، سهیلا؛ و عرفان منش، ایمان. (۱۳۹۴)، «مبانی روش‌شناختی پژوهش اسنادی در علوم اجتماعی». راهبرد فرهنگ، ۸(۲۹)، ۶۱-۹۱. عالم، عبدالرحمن. (۱۳۹۱)، بنیادهای علم سیاست. تهران: نشر نی.

علوی‌پور، سید محسن. (۱۴۰۰)، «پاندمی فضای مجازی و ایده مقاومت». پژوهش سیاست نظری، ۱(۲۹)، ۴۱-۶۷.

علی عسکری، محمدرضا؛ عزیزی، شهریار و حاجی‌پور، بهمن. (۱۳۹۷)، «طراحی و تبیین الگوی توسعه کارآفرینی در فضای مجازی ایران با تاکید بر سیاست‌های اقتصاد مقاومتی». مطالعات راهبردی بسیج، ۲۱(۸۱)، ۱۰۴-۱۳۶.

فلاحتی، حمید. (۱۳۹۳)، «آسیب‌های اجتماعی در فضای مجازی». پایش سبک زندگی، ۲(۱)، ۷۶-۸۵.

- کاستلز، مانوئل. (۱۳۸۰). عصر اطلاعات، قدرت هویت. (حسن چاووشیان: مترجم). تهران: طرح نو.
- گیدنر، آنتونی. (۱۳۸۸). تجلد و تشخیص، مترجم ناصر موفقیان، تهران: نشر نی.
- گیدنر، آنتونی. (۱۳۸۹). جامعه‌شناسی، مترجم حسن چاووشیان، تهران: نشر نی.
- مجیدی قهرودی، نسیم و آذری، فاطمه. (۱۳۸۹). «بررسی نقش اینترنت در ارتقای جایگاه زنان». دوفصلنامه پژوهش‌نامه زنان. ۱(۲)، ۸۷-۱۰۹.
- مهدی زاده، سید محمد و توفیقی، مظاهر. (۱۳۹۴). «رابطه حضور در فضای مجازی و هویت مدرن». رسانه. ۲۳(۳)، ۱۷۹-۲۰۰.
- نادری اصل، سعید (۱۴۰۲). پایان‌نامه کارشناسی ارشد: فضای مجازی و زیست جدید سیاست در ایران. دانشگاه امام صادق علیه السلام.
- نجف زاده، رضا. (۱۳۹۳). «زیست - قدرت در اندیشه سیاسی فوکو، آگامبن و نگری: از جامعه انضباطی تا جامعه کنترلی جهانی». جستارهای سیاسی معاصر. ۴(۵)، ۱۴۹-۱۷۲.
- نجفی، فاطمه و واحدی، مهدی. (۲۰۲۰). «فرصت‌های فضای مجازی؛ رویکرد دینی - آموزشی». Pure Life. ۶(۲۰)، ۳۱-۴۸.
- نصراللهی، اکبر و شریفی، فرزانه. (۱۳۹۳). «تأثیر فضای مجازی بر تحولات ارتباطات سیاسی». مطالعات رسانه‌ای. ۹(۲۶)، ۱۱۱-۱۱۷.
- هابرماس، یورگن. (۱۳۸۶)، دگرگونی ساختاری حوزه عمومی: کاوشی در باب جامعه بورژوازی، مترجم جمال محمدی، تهران: نشر افکار.
- یزدان پناه درو، کیومرث. (۱۳۹۸). «کارکرد فضای مجازی در ارتقای سطح فکری و اجتماعی زنان در ایران». پژوهش‌های جغرافیایی انسانی. ۵۱(۲)، ۵۱۳-۵۳۰.

Brayman, A. (1988). Quality and Quality in Social Research. London: Unwin Hyman.

Funke, Odelia (1985). Biopolitics and Public Policy: Controlling Biotechnology, in PS, vol. 18, No. 1, Winter.

Govind., Warriar, Vinu. (2002). "The globe is now officially open for business!": the advertising of cyberspace : globalization and the politics of cyberculture. Dept. of communication Studied, Concordia University.

Harris, G.H. (1911). 'Bio-Politics', in The New Age: A Weekly Review of Politics, Literature, and Art, Vol. X, No.9.

Hughes, James (2004). Citizen Cyborg: Why Democratic Societies Must Respond to the Redesigned Human of the Future. Westview Press.

Merriam webster: Cyberspace , <https://www.merriam-webster.com/>, Access:16 May 2022.

Rifkin, Jeremy (31 January 2002). "Fusion Biopolitics". The Nation. Retrieved 12 May 2018.

تأثیر پیدایش فضای مجازی در شکل‌دهی ... (سعید نادری اصل و جلال درخشه) ۲۷۵

Statista (2022), Global digital population as of April 2022 : <https://www.statista.com/>, Access :17 May 2022.

Strate, Lance (1999). The varieties of cyberspace: Problems in definition and delimitation. Western Journal of Communication. 63 (3): 382–83.

Turkle Sherry. (1995), Life on screen : Identity in the age of the internet New York. Simon and Schuster.

